

במה אשה פרק ששי שבת

מתני' לא יצא האיש בסנדל

המסומר

גמ' סנדל המסומר מאי מעמא אמר שמואל שלפי הגזירה היו והיו נחבאין במערה ואמרו הנבנס יכנס והיוצא אל יצא נהפך סנדלו של אחד מהן כסבורין הם אחד מהן יצא וראוהו אייבים ועכשיו באין עליהן דחקו זה בזה והרגו זה את זה יותר ממה שהרגו בהם אייבים רבי אילעאי בן אלעזר אומר במערה היו יושבין ושמעו קול מעל גבי המערה כסבורין היו שבאו עליהם אייבים דחקו זה בזה והרגו זה את זה יותר ממה שהרגו בהן אייבים רמי בר יחזקאל אמר בבהכ"נ היו יושבין ושמעו קול מאחורי בהכ"נ כסבורין היו שבאו עליהם אייבים דחקו זה בזה והרגו זה את זה יותר ממה שהרגו בהן אייבים באותה שעה אמרו אל יצא אדם בסנדל המסומר אי הכי בחול נמי ליחסר מעשה כי הוה בשבת הוה

א"ר יהודה אמר שמואל לא שנו אלא לחזק אבל לנוי מותר וכמה לנוי ר' יוחנן אמר חמש בזה וחמש בזה ור' חנינא אמר שבע בזה ושבע בזה

אמר רבי חייא אי לא

דקרו לי בבליא שרי איסורי שרינא ביה טובא וכמה בפומבדיתא אמרין עשרין וארבע בסורא אמרין עשרין ותרתין אמר רב נחמן בר יצחק וסימניך עד דאתא מפומבדיתא לסורא חסר תרתין

רבינו הגאון

ר' חייא
מקור מהרבה. בסורא
אשרו כ"ב. בפומבדיתא
אשרו כ"ד.

רשי

בבלי שני איסורי. דר' חייא מבבל
הוה כדלמינין בסוכה* עלו ר' חייא
ובניו ויסדוה: עד דאתא רבי חייא.

חסר תרתי. נפלו שתיס ממסמרותיו בדין: לסורא חסר. (תרתין) דומה ללל דומה:
שעולה מבבל לארץ ישראל וכל דרך סוריא מפומבדיתא:

במה אשה פרק ששי שבת

גמ' (יח) מפני מה גזרו על סנדל מסומר. יש אומרים שהיו רואות את ראשו ומפילות. וי"א שהיו שומעות קולו ומפילות. וי"א (א) על ידי שהיו נדחקין זה בזה והורגין זה את זה.

משנה ב בסנדל המסומר ע"פ רע"ב.
וני"ל פשוט ללאו מטעם סכנה
גזרו עליו בשבת. שאינו ענין לו. הלא היינו
עומא. משום שארע צו דבר קלקלה. נמנעי
צאמת ללאה צו גם בחול. שכיפור הוא. לכן
חסרו ללאה צו בשבת. משום לתא דשבת דווקא.
דחשו דילמנא חתו לחסוכי עליה. ומשלפיה וחתו
לחתויי ד"א צר"ה. גיחו כיון דלעולם עלנע
היו. אם ילא צו. אינו הייב הטאת. דומיא
דאידיך. וזה נכון מאד.

(ב) כמה מסמרין יהו בו. רבי יוחנן אמר
חמושה בחמשה ספרי תורה. ר' חנינא
אמר שבעה (דברים לג כה) וכימין
דבאך. נהגין רבנין כהדא דר' חנינא
דרש ר' אחא בשם רבי חנינא תשעה.
רבי היה נותן שלשה עשר בזה ואחד
עשר בזה כמנין משמרות. (קהלת יב יא)
וכמשמרות נטועים. מה משמרות כ"ד.
אף מסמרים כ"ד.

ספר
לחם שמרים

על סדר
קדשים מהרות
וספר משנה לחם
על זרעים מועד
מאת
הארם הגדול בענקים, כתבנתו
מרקיע שהקים הרב הגאון
הקדוש המקובל בוינא קדישא
רבינו ר"ע ב"ץ זצוקלה"ה

ספר
משנה לחם

הוא מהדורה שניה לספר "לחם שמרים"

על שני סדרי משניות הראשונים, כולל תיקונים בלח"ט
ולא נשנה אלא כשביל הרבה דברים שנתחדשו בעיה.

תולדות יצחק

במה מסמרין יהו בו וכו'. ויהא
מותר ללאה צו דאיין אלא לנוי ר"י אמר חמשה ונותן סימן שלא ישכחו המנין כמו ה' ספרי תורה ור"ח
אמר שבעה כו' ימי השבוע וכתיב כן (דברים לג כה) צרול ונחשת מנעליך וכימין ודריש דצרול שצמנעליך היינו
המסמרות יהיו כימין שהם ימי השבוע ור' אחא בשם ר"ח חמשה כנגד תשעה ימי לילה: רבי חי' נותן שלשה
עשר בזה וכו'. ומפני זוגות לא נתן כלאן י"ב וכלאן י"ג רק י"א וי"ג צידד כ"ד כמנין משמרות שהיו כ"ד
משמרות וכתיב כן וכמשמרות נטועים ציי"ן שמאלית היינו המסמרות כמשמרות:

תמן תנינן (שבת ס.) לא יצא האיש בסנדל המסמר ולא בייחיד בזמן [שאין] ברגלו מפה מפה מסמרות יהיו בו רבי יוחנן אמר חמשה פנגד חמשה חמשי תורה רבי דוסא פן חנינא אומר שבועה פנגד שבועה ימי השבת ורבי חנינא אומר תשעה פנגד תשעה ירחי הלדה

פרק ששי שבת סו

חך ל"ע מה טעם היות רמון לדברים אלו במספר המסמרים אשר כסנדל וכ"ש' חונישי תורה ואיפשר לומר שהכוונה בזה תכלית נזממת אל השלמות אשר בו יאוסר בארץ ולהיות הרגלים כלי התנועה אשר בהם יתנועעו אלה ואלה בא הרמון כנגדו אשר כנגדו ולפי שהשלמות אם בעיון ואם במעשה והעיון אם בת"ת ואם בעיון המכמות כסדרי הכריאה להבין אל פעולות ה' וא מעשי ידיו כי גם זה נודרכי השלמות כנודע והמעשה אם במצות שני אדם למקום ואם במה שבין אדם לחברו ועליהן אמר התנא על ג'ן

ספר יפה מראה

חבור קדוש וגורא חבור הנודע בשערים שמו

הלא הוא היחס השלם פטיו החוק כמחורר שואל יפה אשכנזי נרו

אשר עם אהל לו בקק קושפנדינא פירושם וחודשים על אגרת מירושלמי: ובכל אשר יבא יבא יבול כעוף רבש אחר נזים בארצו ובהפודי וזב במשכיות כפי חודשו כאשר יין כעין יראה השם אל לבו אל חבור הנראה מה קרוב לכל אשר יקראו באמת ויהיה לו כשש נפש:

כס"ד

ספר

לחיים בירושלם

פרק ו

ה"ב כמה מסמרין יהו בו רי"א ה' כחוק'ת

רס"ה ז' וכימך דבאך דרש ר"ת כשר"ח ט' רבי הוי נותן י"ג בזה וי"א בזה כמנין

ידבר פי על הקלטר וירושלמי אר"ש ש"ה. ככל פרקא ופרקא מכל מסכתא ומסכתא. מ' הלכות איכא דהלכתא. וכו' אנדרות כמילי דאנדרות אחר מוס ונס מוס כהרף מסכתא. קת רשימות. וכוונת מלי דאשכח כהמתקתא. יבנר שם זכר שם אימא פורקא. לפוס שעתא. כריק כשמה הוי מתבריא' כי מליון קלא תורה וזכר ה' מירושלם פתחא דארויחא. אשר למדתי בכות מדרשו של הנביר הכהם סמימם וויק נדקא וחסר כמה"ר סי' אלעזר הידל כרי מנוח ל"ב כנן עון מקדש עון לא רחמס' ונפשינו מתקת. הכ' ל' לחיותא' והפק ית עמך מנו נותא' ככ"א פי המדבר. קטן מסתבר. לחיים טובים ולשלום הלעיר

חיים פאלאג'

כמה מסמרין יהו בו ר' יוחנן אמר חמשה כנגד חמשה חומשי תורה. ראו גם ראו איך קיימו בעצמם בכל דרכיך דעה ומה מצעדי גבר כוננו. וכל מעשיך יהיו לשם שמים אף בדברים של חול. כי מספר המסמרות היה כנגד חמשה חומשי תורה. כי כל פעולותם ותנועותם היו משולבות ומצומדות עם ה' ותורתו. (משבי"ח)

טו. משבי"ח - להגאון ר' משה שמעון זיוויטץ זצ"ל רב דקהל יריאם פיטסבורג

מדרש נשא פרשה ד' רבה

דבר אחד וכמסמרות משמרות כתיב מה משמרות כ"ד אף המסמרין כ"ד. בעי כמה מסמרין יהיו בו בסנדל ר' יוחנן אמר חמשה כנגד חמשה ספרי תורה רב הונא אמר שבועה שנאמר (דברים לג) ברזל ונחשת מנעליך וכימך דבאך דרש רב אחא בשם רבי חנינא תשעה רבי היה נותן אחד עשר על זה ושלושה עשר על זה מנין משמרות?

ירי כשה

רבי יוחנן אמר חמשה כנגד חמשה חומשי תורה וכו'. וקשה להולמו שיעמדו חמשים דברים אלו נגד דברי קדושה ויש לומר לפי שהגלים הם כלי התנועה ועל ידיהם יגיע לאדם השלימות ועל ג' דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל ג"ח וכו' סבר ח"ת עויף מהכל (ל"א כנגד ה' חומשי תורה ולי' טעם לזר חממת היתירה כהוא מ"ב ולכן קבע בו מסמרות כגד ימי הכניאה ול"א אחא כנגד ג"ח שם ט' ירחי ליום ששם ספילת הקנים הסדיו לעובר כמשה פנים ורבי שם פניו עד עבודה לוי' כנגד ל"ד משמרות כהוא וכו' דלאו בר עבודה הוא ע"ד שחול"ל כל העוסק בחרות כעולה וכו' כל זה מלאכי ביס"א

האדם הוא העבודה שעי"כ סתם צהמשה (צרכות פ"ה מ"א) כדעתה שאמר שם חסידים הראשונים היו שוכין וכו' והאמרו בגמרא (ל"ב ע"ג) שהיו שוכין בחפלתן השע שעות ביום ומתוך גודל הסידותם ה' תורתן משתמרת ומלאכתן מהצרכות לכן עשה כ"ד מסמרים לרמו על המשמרות שהם כ"ד שהם עיקר יסוד העבודה להורות דעיקר עמידת האדם הן צעו"כ וכן צעו"כ הוא עיי' העבודה כמו צהחסידים הראשונים:

לכן אמר שהגוי של הסנדלים שהם מחזיקים את הגוף הוא מספר חמשה שהם רומזים על חמשה חומשי תורה שעל ידם יהיה האדם צעו"כ ומעמידים אותו על רגליו צעו"כ; ורצ הונא ס"ל כרי ישמעאל דס"ל שם שאריך האדם להתנהג גם צורך ארץ כמ"ש התנא יפה ח"ת עם דרך ארץ שגיעות שניהם משכחת עון והתורה ודרך ארץ מחזיקימים עיי' שצעת ימי השצת כמ"ש ששת ימים חששה. מלאכתך ויום השציעי לאלקין ששת הימים עוקרן לדרך ארץ ויום השציעי עיקרו לתורה ולעבודה, לכן ס"ל דהגוי של הסנדלים שהם מחזיקים את האדם הוא ז' כנגד ז' ימי השצת

ספר מדרש רבה ע"פ מתנות כהונה וע"פ תפארת ציון אוצר מלא תורה כולו עוסת אורה אשר האציל ברכת הגאון הבדוק מיקורי קרית דשופריא כש"ת מרן רבי יצחק זאב יארלער זצוקלה"ה וע"א חלק ארבעה קטר

וכמשמרות נטועים. לא יצא האיש בסנדל המסומר בשבת. וכמה מסמין יהיו בו — עשרים וארבעה, דכתיב וכמשמרות נטועים, מה שמצות כ"ד אף מסמרים כ"ד (ירושלמי שבת פ"ז ה"ב).

ועדיין כלל הענין לריב נאור נטעם וסנדל, ואפשר לפרש עפ"י מ"ל דליתא בירושלמי כלן עוד כמה מסמרים בזה, חד אמר חמשה כחמשה ס"ח, וחד אמר שבעה כנגד יום השבת, וחד אמר י"ג [אולי כנגד י"ג מדות], לנד זה שלפניו, כ"ד, כנגד כ"ד משמרות, וכענין הוא, כי כפי שכתבנו נאמר כנדל המסומר נשעת נזירת שמד, ולא"כ כשרווח להם עשו גר לנד זה שהנבילו מספר המצרות נעליהם ליתאר, ומכיון שעשו קן לזכר שאלסרו עליהם נזירת השמד, נעסק בחורה, [ואו ד"ה המ"ד חמשה כנגד חמשה כ"ה], ויש שעשו נבעה, וזכר לנזירת שמירת השבת, ויש שעשו י"ג כנגד י"ג מדות שבהן יתיחס הקב"ה אלינו ויש שעשו כ"ד כנגד כנדל המצרות, ומה הענין מנואר.

עלי תמר — מסכת שבת

עוד נראה דהרי לכאורה תמוה שהשתמשו בסמלים קדושים כאלו כדי לקבוע מספר המסמרים בסנדל המסומר, עיין ביפ"מ. ולפענ"ד הנה לשון הרמב"ם בהלכות עכו"ם פי"א ה"א, אין הולכין בחוקות העכו"ם ולא מדמין להן לא במלבוש ולא בשער וכיו"ב, שנאמר ולא תלכו בחוקות הגוים וכו', הוא מזהיר שלא ידמה להן אלא יהיה ישראל מובדל מהן וידוע במלבוש ובשאר מעשיו כמו שהוא מובדל מהן במדעו ובדעותיו וכו', ובכלל זה שיהיה מובדל מהן במנעליו ובסנדליו, אם פירשו ישראל מהם לשם צניעות או לסבה ידועה כמ"ש בכסף משנה שם, ואמרו בסנהדרין ע"ך שצריך להיות מובדל מהם אפילו בערקתא דמסאני ופרש"י, כגון שיש צד יהדות בדבר מפאת צניעות. ובערוך ערך ערקא פירש, שהיו ישראל קושרין רצועה שחורה משום דמתאבלו על ירושלים, ובאיכ"ר פסוק גלתה יהודה, אומרות העולם כשהן גולין בסקפטאות שלהן אין גלותן גלות, אבל ישראל כשהן גולין יחפין גלותן גלות, ופירש הערוך שהוא מין מנעלים ידוע של הגויים עיי"ש ובעה"ש, ולא רצו ללבוש נעליים אלו מפני איזה צד יהדות שהיה בדבר, כמ"ש ברות רבה פסוק ותלכנה שתייהם: לשעבר היתה מהלכת באיסקפטיאת שלה ועכשיו היא מהלכת יחיפה. ומעכשיו נראה שאחרי שראו ישראל התוצאות של הסנדל המסומר של גוי אכזרי מחריב בית אלהינו והאומה כולה, כשהתירו ללבוש בסנדל המסומר בחול או כשטלה עליו מטלית מלמטן, ראו לנחוף ליהד את הסנדל המסומר הזה ולהטביע עליו חותם יהודי מובהק המובדל לגמרי מחוקות הגויים מוסרם ואכזריותם, לפיכך הצריכו להדביק בו סמל יהודי מובהק, ואמרו חמשה כנגד חמשה ספרי תורה או כמו כ"ד משמרות כהונה ולוים המסמלים תורת ישראל ומקדשו, או שבעה ותשעה כנגד שבעה ימי השבת ותשעה יריחי לידה המסמל השבת וטהרת המשפחה והמלאכה על טהרות הקדש בימות החול, שכ"כ מובדל ישראל מהם בדיעותיו במדעו ובמוסרו, יסמל הסנדל המוסמר הזה של יהודי ההבדל משל סנדל המסומר של מלכות הרשעה.

ומחלוקת זו היא גם בבבלי אלא שאינו מפרש טעמו של כל אחד ואחד ומה שסתם הבבלי מפרש הירושלמי. ר"י אמר חמשה כנגד חמשה ספרי תורה, כלומר כי המאורע היה בשעת השמד שגזרו על התורה ומצותיה והיה להם צורך לפיכך להדגיש שלא תזוז האומה מחמשה ספרי תורה אף בשעת השמד. ר"ח אמר וכימין דבאיך, הוא קיצור לשון שהיה מובן לכולם אז שהכוונה הוא לפסוק המלא, ברזל ונחושת מנעליך וכימין דבאיך. ור"ל אף שבתוקף השמד גזרו על סנדל המסומר בברזל ונחושת, ברם יקויים גם סוף פסוק שימים הדוויים שוב יהיו כימים הטובים כמ"ש בר"ש שם. אלא שבמספר המסמרים לדעת ר"ח נפלה מחלוקת בין ר"א ובין רבנן דלרבנן שבעה ולדעת ר"א תשעה. ומפורש במדרש קהלת דמ"ד שבעה כנגד שבעה ימי שבתא ומ"ד תשעה כנגד תשעה ירחי לידה. ונראה דרמזו בזה דאעפ"י שנתמעט מספר האומה ע"י המלחמה והשמד, שוב יהיה לגוי גדול בארץ.

ורבי אמר כ"ד כנגד מנין המשמרות דכתיב, וכמשמרות נטועים, בשי"ן, ודרשינן כתיב וקרי כמשמרות, מה משמרות כ"ד אף מסמרים כ"ד. ונראה מפני שבא"י היה קיים אף לאחר החרבן הכ"ד משמרות שהתפללו על בנין ביהמ"ק וגאולת ישראל וכמ"ש בתענית י"ב ע"א. ועיין פרטים בזה בספר הגליל לר"ש קלין ז"ל בפרק המשמרות וכנגדם תקנו כ"ד לעודד ולחזק תקות ישראל כי יחודש ימיו כקדם במהרה בימינו אמן.

עיונים בדברי חז"ל ובלשונם

מאת

הגאון הרב חנוך הכהן ארנטרווי ציל
הרב יצחק דקיס מינכן

סנדל המסומר

דיה לקביעת עובדה היסטורית אחת — אשר נעלמה כנראה מעיני המפרשים — כדי לפתור את כל החידות. אמוראי שני התלמודים לא הזכירו את העיקר — שהיה בעיניהם מן המפורסמות — שהסנדל המסומר היה חלק ממדי הקרב הרגילים של החייל הרומאי או היווני. עיין באיכה רבה ב' ז' (לפי גירסת הערוך, ערך גלגס): "ועושין רושם במסמרות הגלגסין שלהן בקרקע בית המקדש". וגלגס הוא "קאליגה" הלטיני ועיין בערוך, ערך "אות", בשם מדרש ילמדנו: "והיו מגעליהם מסומרין והיו עושין רשומות ברצפה". וכן מספר יוספוס במלחמות היהודים פרק ו, א' 8 על שר-מאה שנכנס להיכל בסנדליו המסומרים מסמרים צפופים וחדים והזיק ברצפה. "קאליגה" הוא הנעל של החייל הרומאי ובעלי דרגות ציפו את מסמרותיו בכסף או בזהב. גם החיילים הסוריים נעלו נעליים ממין זה. (עיין בדברי פליניוס 33, 3, 14, וכן במקורות אחרים.)

מכאן שסנדלים אלה היו חלק מתחמושתם של אותם החיילים שמפניהם הסתתרו היהודים בימי השמד במערות ובנקיקים. יהודים נעלו סנדלים רגילים.

ידוע שבשעת מלחמה מתאמצים הצדדים להבדיל ברורות בין הצבאות כדי לא לגרם לאנדרלמוסיה בשעת קרב. נוסף לכך התרחקו יהודים בשעת שמד באופן טבעי מכל מנהג שנהגו אותם הגויים שבאו עליהם להשמידם. מכאן מובן ומוצדק הוא שהמעשה, כפי שסופר במקורות הנ"ל גם להטלת איסור על נעילת סנדל המסומר ומובנת גם כן שאלת הירושלמי: "ולא בשעת השמד גזרו? מכיון שעבר השמד יהא מותר?!" שהרי שוב אין הגיון לאסור זה שנים רבות לאחר סיום המלחמה ועל כך עונה הירושלמי כאמור לעיל. הגמרא שואלת אח"כ מדוע חל האיסור דוקא בשבת ועונה "מעשה כי הוה, בשבת הוה".

בראשונה פרק רביעי שביעית

ר"ח רבא **מתקל כיפי רבי
חנניא מתקל נושייא לקיים מה שנאמר כפי רצו
עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו

פני משה

מתקל כיפי. היה שוקל האבנים
לידע אם כבד הוא כפי מפני שאבניה יותר
כבדים הן וכן נושי האלמה שלה ולקיים מה
שנאמר כי רצו עבדיך וגו' ומר מקיים רישא
דקרא ומר לסיפיה?

משיבת "הכותל" ירושלים
לעילוי נשמת
ר' לוי ב"ר משה כלאתי ז"ל
תרומת אשתו וילדיו - לונדון